

2012:44

Ruveröds kvarn

– renovering av kvarn och omryggning
av kvarn och bostad

Antikvarisk medverkan, 2012

Ingela Blomén

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2012:44

Ruveröds kvarn

– renovering av kvarn och omryggning av kvarn och bostad

Antikvarisk medverkan, 2012
Riseberga socken, 1108
Klippans kommun
Skåne län

Ingela Blomén

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

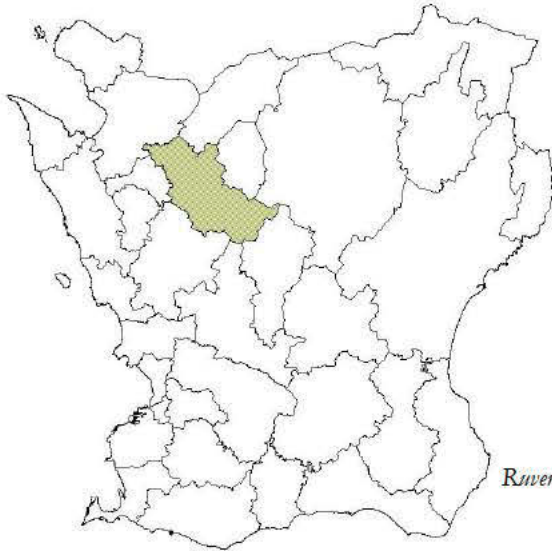
© 2012 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2012:44

Omslagsfoto: Författaren
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

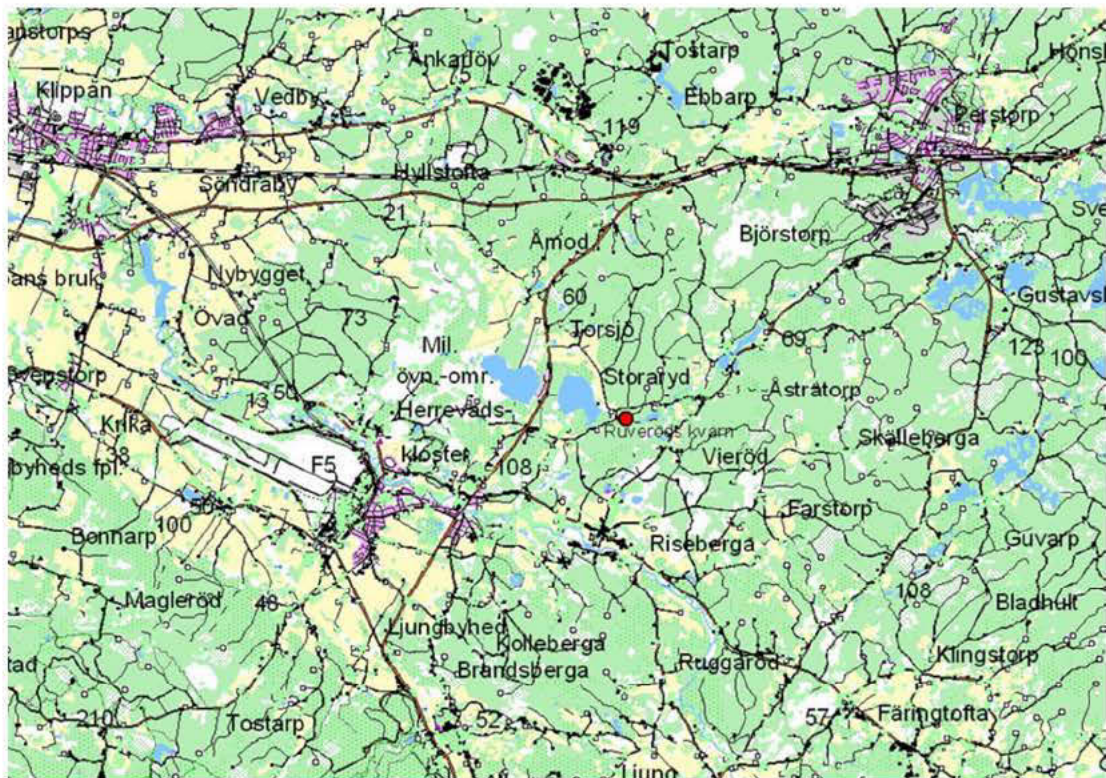
Ruveröds kvarn - renovering av kvarn och omryggning av kvarn och bostad

Innehåll

Inledning	5
Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	6
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	7
Utförda åtgärder	7
Omlavning av stensockel	8
Byte av skadat fotträ	8
Bålstolpar och båleplank	10
Byte av skadat fundament för kvarnhjul	10
Reparation av kvarnhjul	10
Byggnaden rätas upp	12
Byte av halmryggningen på kvarn- och boningshus	12
Avvikelser från handlingarna	14
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	14
Källor	15
Tryckta källor	15
Digital information	15
Informanter	15

Ruveröds kvarn ligger i Klippans kommun.

På väg 108 mellan Ljungbyhed och Perstorp finns en skylt med namnet Smålandens. Det är också vägen till Ruveröds kvarn. Kvarnen ligger vid Ybbarpsån, strax öster om Östra Sorrdödsjön.

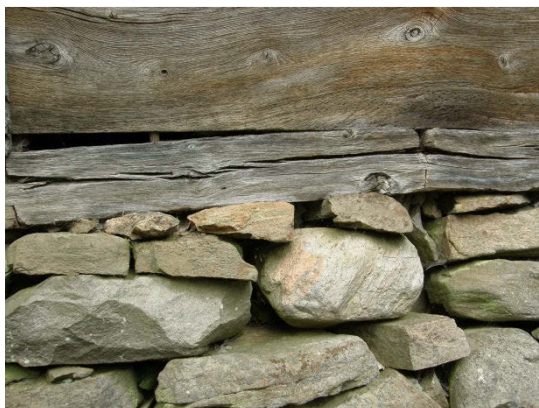
Kvarn och kvarnbostad sedda söderifrån efter avslutad renovering.

Inledning

Den antikvariska medverkan vid renoveringsarbetena på Ruveröds kvarn är utförd av Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne på uppdrag av Riseberga-Färingtofta hembygdsförening. Eftersom renovering utförts med hjälp av byggnadsvårdsmedel ställer Länsstyrelsen krav på att arbetet utförs under antikvarisk medverkan. Arbetena har genomförts under sommaren och hösten 2012. Dokumentationen består av foton, minnesanteckningar från byggmöten samt iakttagelser på plats. Antikvariskt medverkande var arkitekt SAR/MSA Ingela Blomén.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Det är huvudsakligen kvarnbyggnaden som åtgärdats. De akuta behoven var att lava om den kallmurade stensockeln och att åtgärda kvarnhjulets skadade fundament. Även skadat virke i syllar, bålestolpar och båleplank har ersatts, kvarnhjulets rötskadade delar har ersatts med friskt virke och hela byggnaden har rätats upp. Halmtaken på både kvarn och bostadshus har ryggats om.

*Ovan till vänster: Stensockel och bål före renoveringen.
Nedan till vänster: Del av det skadade fundamentet.*

*Ovan till höger: Det gamla fotträet.
Nedan till höger: Halmtaket före omryggningen.*

Administrativa uppgifter

Objekt:	Ruveröds kvarn, Ruveröd 2:1
Socken:	Riseberga
Kommun:	Klippan
Länsstyrelsens beslut:	434-18926-11
Regionmuseets dnr:	K12.20-100-2012,1108
Byggherre:	Riseberga-Färingtofta hembygdsförening
Entreprenör 1:	Mickes Bygg & Kakel i Ljungbyhed, ansvarig för sten- och snickeriarbeten
Entreprenör 2:	Ni & Wi Timmer och Tak i Örkelljunga, ansvarig för omryggningen
Antikvarisk medverkan:	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom byggnadsantikvarie/arkitekt SAR/MSA Ingela Blomén
Byggnadstid:	Sommaren och hösten 2012
Slutbesiktning:	2012-11-07

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Ruveröds kvarn ägdes av Ruveröds gård och bör ha uppförts under 1830-talet. År 1837 tilldelades mjölnaren Carl Rönström, som då arrenderade kvarnen av gården, malttillstånd. Den siste mjölnaren, Petter Larsson, tog över driften av Ruveröds kvarn 1890. Där levde och verkade han tillsammans med sin familj fram till 1930, då verksamheten lades ner. Ett av de åtta barnen bodde kvar i kvarnbostaden fram till 1951. Därefter tog Riseberga-Färingtofta hembygdsförening över förvaltningen av kvarnen och den tillhörande bostaden. Hembygdsföreningen har därefter lagt ner många arbetstimmar på kvarnbyggnadens och kvarnbostadens löpande underhåll. Medlemmarna har kontinuerligt arbetat för att kunna mala i kvarnen och därmed också för att kunna visa en levande kvarnmiljö. Flera omfattande restaureringsarbeten har genomförts. Bland annat gjordes taket iordning då hembygdsföreningen tog över. År 1991 var vattenhjulet i så dåligt skick att det fick ersättas av ett nytillverkat. Året därpå kunde hembygdsföreningen öppna dammluckan, visa kvarnhjulet i drift och mala mjöl till besökarna.

2009 var kvarnen i behov ett antal åtgärder vilka under de senaste åren genomförts etappvis. Under sommaren-tidig höst 2009 rekonstruerades dämnet eftersom detta bedömdes som mest brådskande och har därför fått utgöra den första etappen.

Nästa etapp genomfördes under 2011 då kvarnbostaden åtgärdades. Åtgärderna var koncentrerade till kvarnbostadens exteriör. Det handlade om att ersätta rötskadat virke i syll, båle och panelbräder med friskt virke. Åtgärderna omfattade också bortbilande av en sentida pågjuten cementsockel, för att kunna ersätta den bakomliggande, rötskadade syllen. I anslutning till arbetena med boningshusets syll fick också stenar i sockeln åtgärdas. 2011 års insatser inkluderade också en ny dörr samt målning av densamma samt röjning av sly runt kvarndammen.

Utförda åtgärder

Under pågående arbete 2011 upptäcktes kommande åtgärdsbehov i kvarnbyggnaden. Det handlade om kvarnbyggnadens stensockel. En bidragande orsak, till att den kallmurade sockeln liksom delar av kvarnstolen var allvarligt skadade, är att vattenmängden från Ybbarpsån under en tid varit större än vad kvarnen mäktat med. Det ökade vattentrycket beror i sin tur på olika orsaker. Periodvis har vattnet i tunneln från Bolmen varit avstängt. När det kopplats på igen, har vattenflödet blivit ojämnt och ibland ovanligt stort. För varje år har dessutom slyn i området runt om kvarndammen vuxit alltmer. Tidigare kunde en del av vattnet hitta andra vägar, som på ett naturligt sätt minskade den mängd som gick genom kvarnen och i kvarnrännan vid sidan om kvarnen. Om problemen med vattenflödet inte åtgärdas är förutsättningarna att komma tillrätta med kvarnbyggnadens befintliga problem mycket små.

Pågående arbete, väggen är öppnad för att lättare komma åt kvarnhjulet, fotträ och båle stöttat. Märk byggnadens lutning.

Kvarnen var innan årets arbeten påbörjades ganska sned, hela byggnaden lutade betänkligt åt väster. Anledningen är att vattenmassorna pressat på byggnaden som inte kunnat stå emot. Om inget hade gjorts för att rätta upp och framför allt säkra grund och andra bärande delar hade den så småningom rasat. I sämst skick var byggnadens sydvästra hörn, ut mot ån.

Omlavning av stensockel

Grundens sydvästra hörn som består av kallmurad sten har lavats om för att förbättra byggnadens stabilitet. Innan arbetet påbörjades var muren i ett oroväckande skick med flera stenar som lossat och låg på marken. Muren buktade även ut, framför allt i byggnadens sydvästra hörn. Under arbetet med kvarnhjulet monterades grunden ned, den skulle ändå lava om, för att göra det enklare att komma åt hjulet. Av samma orsak togs delar av den dåliga västra båleväggen ner.

Byte av skadat fotträ

Delar av den västra syllan har bytts ut genom att nytt ekvirke laskats i det gamla för att minimera mängden ersättningsvirke. Det sydvästra hörnet är som redan sagts den del av byggnaden som varit värst utsatt. Resultatet av detta är att syllan mot söder och ån var i så dåligt skick att det var nödvändigt att byta ut hela. Även södra delen av västra syllan var det nödvändigt att byta. Syllbytet är gjort med hjälp av ställning som placerades i ån.

*Övan till vänster: Stensockel, fotträ och bälte innan åtgärd.
Nedan till vänster: Söderväggen innan renoveringen.*

*Övan till höger: Efter renoveringen.
Nedan till höger: Den renoverade söderväggen.*

Södväggen med omlavad stensockel och renoverade bålstolpar och båleplank.

Bålstolpar och båleplank

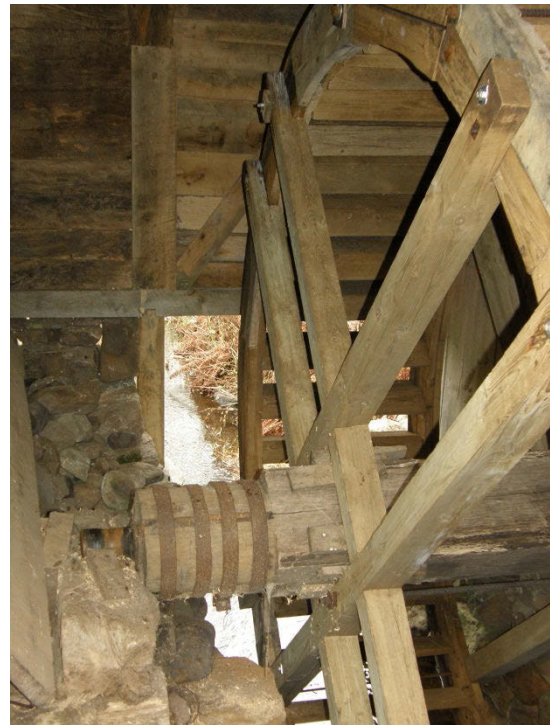
Stora delar av södra båleväggen har bytts ut mot friskt nysågat ekvirke lika befintligt, så även västra väggens södra del. Där det varit möjligt har de gamla plankens friska delar återanvänts.

Byte av skadat fundament för kvarnhjul

Delar att kvarnhjulets fundament var rötskadat och de skadade delarna har nu ersatts med nytt ekvirke. Det har huvudsakligen gjorts genom ilagning av det gamla virket men vissa delar var i så dåligt skick att de måste bytas i sin helhet. Hela fundamentet har dessutom lyfts mellan 10 och 15 centimeter. Det hade sjunkit så pass mycket att det var omöjligt att köra kvarnen. Det var de stora vattenmängder som bidragit till att byggnaden satt sig vilket i sin tur skadat kvarnstolen.

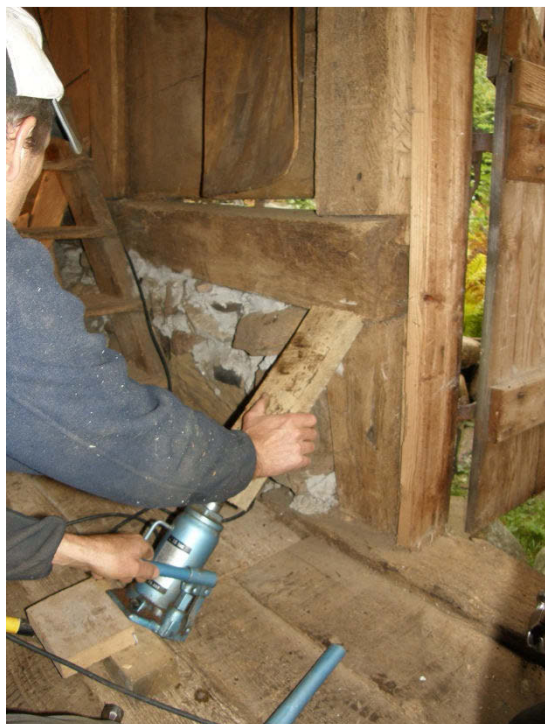
Reparation av kvarnhjul

Vattenhjulet hade tagit skada av de ökade vattenmängderna i ån som medfört att det ofta stått stilla i vatten. De rötskadade delarna har nu bytts ut och lagats i med friskt ekvirke lika befintligt. Samtidigt har hjulet kommit upp ur vattenet tack vare de ovan beskrivna åtgärderna. Det är nu åter i körbart skick.

*Ovan till vänster: Innan kvarnhjulsfundamentet åtgärdats.
Nedan till vänster: Rötskada på kvarnhjulet.*

*Ovan till höger: Kvarnen är åter i körbart skick.
Nedan till höger: Det renoverade kvarnhjulet.*

Byggnaden lyfts och rätas med hjälp av domkraft.

Byggnadens lutning är synlig för blotta ögat.

Byggnaden rätas upp

Byggnaden har rätats upp. Till stor del är det en effekt av omlavningen och de nya syllarna. Dessutom har västerväggen har dragits på plats med hjälp av domkraft. Hela byggnaden har rätats upp mellan fem och tio cm och idag är den stabil, både tekniskt och visuellt. Allt nytt trä har vuxit lokalt och sågats och levererats av Kjell Jönssons såg i Gundstorp som ligger någon kilometer från Ruveröd.

Byte av halmryggningen på kvarn- och boningshus

Båda byggnaderna har ryggats om med halm. En stor del av ryggningsträna på kvarnbygganden har bytts ut medan endast något enstaka bytts på bostadshuset. Hembygdsföreningen hade ett antal träna på lager medan några har köpts nya. Samtliga träna är av ek, de nya har även dessa levererats av Kjell Jönsson. Ryggningen har utförts av Ni & Wi Timmer och Tak i Örkelljunga. En förändring som entreprenören förtagit på eget bevåg utan att konsultera antikvarisk medverkande är att används lösa par ryggningsträn, tidigare var de sammansatta med vidjor. Då detta antas vara lika originalutförandet finns inget att anmärka på, ryggningen ser bra ut.

Övan: Båda byggnaderna omryggade. Nedan: Detalj av bostadhusets omryggade tak.

Avvikelser från handlingarna

Bitvis har även plank och stolpar bytts ut då de under arbetets gång konstaterats vara i så dåligt skick att de behövde bytas ut. Det har till stor del handlat om att återanvända och laga i befintligt virke. Nytt virke kommer från trakten och fanns redan i föreningens ägo.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Huvudentreprenören Mickes Bygg & Kakel har genomgående visat omsorg om byggnaden. Entreprenören har också visat kunskap om och intresse för att arbeta med traditionella metoder. Detsamma gäller taktäckaren Ni & Wi Timmer och Tak.

Efter avslutat arbete kan man konstatera att det som verkade som ett hart när omöjligt jobb var genomförbart och resultatet är gott. Utan att begå våld på den befintliga konstruktionen är byggnaden nu i ett helt annat skick. Den är stabil och ger ett välbevarat intryck då den nu åter är en helt fungerande vattenmølla.

I och med årets insatser är de åtgärder föreningen ansökte om redan 2007 genomförda. Kvarn och bostadshus är i gott skick och sannolikt dröjer det något eller några år innan det finns behov av ytterligare insatser.

Källor

Tryckta källor

Persson, Sven Åke: *Möllan i Ruveröd – en hembygdsklenod*, Skånes Skogskarlar årskrift i Kärrkanten, 2001

Stalin Åkesson, Helene: *Ruveröds kvarn – rekonstruktion av dämme och kvarnlucka*, Regionmuseet Kristianstad, 2009:8

Stalin Åkesson, Helene: *Ruveröds kvarn – restaurering av kvarnbostaden*, Regionmuseet Kristianstad, 2012:1

Digital information

<http://mobil.hd.se/klippan/2012/05/30/lansstyrelsen-bidrar-till-av-kvarn/>

<http://mobil.hd.se/klippan/2012/10/15/bidrag-rustar-kulturmarkt-kvarn/>

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/oversiktliga-kommunbeskrivningar/Pages/Klippan.aspx>

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/miljo-och-klimat/vatten-och-vattenanvandning/bevattning/Pages/index.aspx>

<http://www.rundvandringar.se/downloads/skane-paket.pdf>

<http://www.visitmarieholm.se/default.aspx?articleId=147&lang=SE>

<http://hd.se/klippan/2011/10/20/kommunernas-kulturarv-raddas-med/>

Informanter

Mikael Olofsson, Mickes Bygg & Kakel i Ljungbyhed

Thorild Sandström, Riseberga Färingtofta hembygdsförening

Lund 2012-12-04

Ingela Blomén

Regionmuseets E-rapportserie 2012

Kulturmiljö

1. Ruveröds kvarn – restaurering av kvarnbostaden, Riseberga sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2011
2. Helsingborgs konserthus – fasadrenovering, byte av dörrar och fönster samt renovering av skärmtak, Helsingborgs stad, AM, Maria Sträng, 2011
3. Kulturhistorisk värdering, återlämnade gravvårdar i Kvistofta församling, dokumentation, Kerstin Börjesson, 2012
4. Norra Skrävlinge kyrkogård, vård- och underhållsplan, Norra Skrävlinge sn, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson, 2012
5. Bäckaskogs kloster, Renovering bar och reception, Kiaby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
6. Norra Åsums kyrka – värme, ljud och ljus, Norra Åsums sn, AM, Jennie Björklund, 2011–2012
7. Nyvång – bland kolbodas och hagtorn, Björnekulla och Västra Broby sn, DK, Ingela Blomén, 2012
8. Norrvidinge kyrkogård, Vård- och underhållsplan, Norrvidinge sn, VP, Jennie Björklund, Kerstin Börjesson, Anna Rabow, Åsa Jakobsson, 2012
9. Källs Nöbbelövs kyrkogård, Vård- och underhållsplan, Källs Nöbbelöv sn, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson, 2012
10. Örnanäs 2011–2012, Örkened sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2011–2012
11. Stolen på Månses, Rekonstruktion av en stol, Vånga sn, PJ, Sven Vildegren, 2011
12. Agusastugan – diverse åtgärder, Andrarums sn, AM, Jennie Björklund, 2012
13. Eslövs station – ombyggnad för restaurang, Eslövs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2011–2012
14. Vallkärra kyrka – renovering av fönster och portar, Vallkärra sn, AM, Kerstin Börjesson, 2011
15. Hjårsås kyrka – Omläggning av plåttak, Hjårsås sn, AM, Jennie Björklund, 2012
16. Odarslövs kyrka – demontering och avyttring av fast inredning, AM, Kerstin Börjesson, 2011
17. Reslövs kyrka – inre renovering och ommålning, Reslöv sn, AM, Kerstin Börjesson, 2011
18. Nämndemansgården på Ven, Sankt Ibb sn, AM, Anna Rabow, 2012
19. Skurups kyrka – utvändig renovering 2012, Skurups sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
20. Knislinge kyrka – utvändig renovering 2012, Knislinge sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
21. Norra kyrkogården i Lund, utvändig renovering av kapell 2011, Lunds socken, AM, Petter Jansson, 2012
22. Baptistkapellet i Oppmanna – putsarbeten, Oppmanna sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2012
23. Månstorps gavlar – skadeinventering, Västra Ingelstads sn, DK, Ingela Blomén, Kerstin Börjesson 2012
24. Jöns Jonsgården, Kattarp sn, AM, Anna Rabow, 2012
25. Örumshuset – nedmontering av skorsten, Hörup sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2012
26. Vittskövle slott 2011–2012, Vittskövle sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2011–2012
27. Skarhults kyrka – utvändig renovering, Skarhults sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
28. Skånsk kalk – lokal kalk från Komsta kalkbrott och platsblandat bruk, PJ, Henrik Nilsson och Helena Rosenberg, 2012
29. Hustoftagården, Väsby sn, AM, Anna Rabow, 2012
30. Furumöllan, Degeberga sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2012
31. Bondrumsgården – diverser åtgärder, Fågeltofta sn, AM, Jennie Björklund, 2012
32. Borttagning av bänkar i Skurups kyrka, Skurups sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
33. Smedtorpet 2012, Hässleholms sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2012
34. Bräkne Hoby kyrka, Bräkne Hoby sn, AM, Åsa Eriksson Green 2012
35. Lillö Kungsgård – Nybyggnation av djurstall, Norra Åsums sn, AM, Jennie Björklund, 2011
36. Helsingborgs konserthus – rökgasfläktar och sprinklerinstallation, Helsingborgs stad, AM, Maria Sträng 2012
37. Ballingstorp & Per-Ols – diverse åtgärder, Kviinge sn, AM, Jennie Björklund, 2012
38. Ekonomibygnad i Hagestad – fasadarbeten, Löderups sn, AM, Jennie Björklund, 2012
39. Kviinge kyrka – invändig ombyggnad, Kviinge socken, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
40. Helsingborgs konserthus – renovering av väggar i foajén, Helsingborgs stad, AM, Maria Sträng 2012
41. Lövestads kyrka- nytt värmesystem och invändig renovering, Lövestads sn, AM, Petter Jansson 2011-12
42. Sövde kyrka – renovering av el och värme, Sövde socken, AM, Kerstin Börjesson 2012
43. Tomelilla Byagård – tak- och fasadarbeten, Tomelilla sn, AM, Helena Rosenberg 2012

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

44. Ruveröds kvarn – renovering av kvarn och omryggning av kvarn och bostad, Riseberga sn, AM, Ingela Blomén, 2012

Förkortningar:
AF- antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AM- antikvarisk medverkan
AU- arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt
FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD- murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning
PJ- projektrapport
VP- vårdplan
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD- byggn-ark-dokumentation
BMU- byggnadsminnesutredning

